

ČEMU
8.16/17
OŽUJAK
2009.

HILARY PUTNAM (rođen 1926.), umirovljeni profesor na Sveučilištu Harvard, jedan je od vodećih filozofa analitičke provenijencije, začetnik funkcionalizma u filozofiji uma i sljedbenik neopragmatističke struje suvremene anglosaksonske filozofije. Njegova najznačajnija djela uključuju *Mathematics, Matter, and Method* (1975.), *Mind, Language, and Reality* (1975.), *Meaning and the Moral Sciences* (1978.), *Reason, Truth and History* (1981.), *Realism and Reason* (1983.), *The Many Faces of Realism* (1987.), *Representation and Reality* (1988.), *Realism with a Human Face* (1990.), *Renewing Philosophy* (1992.), *Words and Life* (1994.), *Pragmatism: An Open Question* (1995.), *The Threefold Cord: Mind, Body and World* (2000.), *Ethics without Ontology and Other Writings* (2004.).

HILARY PUTNAM

Značenje i mentalizam

S engleskog preveo Ivo Tralić

Netko bi danas, čitajući kritiku filozofske knjige u *New York Review of Books*, lako mogao naići na riječ "intencionalnost".^{1*} Malo pak kritičara uopće objasni što ta riječ znači. Riječ nije bez značenja; dapače, započinje svoje vlastito poglavlje: riječ ne predstavlja samo jedan predmet rasprave već predvodi veliki broj tema i problema. Sljedeće se činjenice posebice navode kao primjeri "intencionalnosti": (1) činjenica da riječi, rečenice i ostale "reprezentacije" imaju značenje; (2) činjenica da se reprezentacije mogu odnositi na neku zaista postojeću stvar ili na pojedine zaista postojeće stvari; (3) činjenica da reprezentacije mogu biti o nečemu što ne postoji; i (4) činjenica da stanje uma može imati "stanje stvari" kao svoj objekt, kao kada netko kaže "vjeruje da je pouzdan", "nada se da će mu šef dobiti otkaz", "boji se da kod kuće neće biti hrane".

Kada je na svijetu buknula računalna revolucija, nadaleko se očekivalo (i tvrdilo) da će računalni modeli objasniti prirodu ovih raznolikih fenomena. Ukratko, očekivalo se da će biti dan smanjeni broj tema uključen u poglavlje "intencionalnost". Sad kad se to ispostavilo ne tako lakim, neki mislioci počinju predlagati da nije ni toliko loše što to nije moguće učiniti; intencionalnost je ionako samo svojstvo "pučke psihologije". Ako se ne može dati prvoklasni znanstveni prikaz, to nije zato jer znanstveni redukcionizam nije pravi pristup u metafizici, već zato jer se, tako reći, ništa ne može reducirati. Htio bih dokazati da su oba stajališta kriva, da se intencionalnost neće smanjiti i da neće nestati.

Ta tvrdnja – tvrdnja da se "intencionalnost neće smanjiti i neće nestati" – ponekad je zvana "Brentanovom tezom", po filozofu kojem se (ne potpuno precizno)² pripisuje obrana te teze u drugoj polovici devetnaestoga stoljeća.

¹ * Prijevod prvog poglavlja Putnamove knjige *Representation and Reality*, Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 2001., str. 1-18.

² Lloyd Carr je u ovome istaknuo i meni pripisao netočnost. Brentano jest smatrao da su mentalni fenomeni karakterizirani bivajući usmjereni na "sadržaj": prema tome su teme 1, 3 i 4 u mojoj listi tema uključenih u poglavlje "intencionalnosti" središnji dio onoga o čemu je Brentano diskutirao. On je namjeravao "Brentanovom tezom" prikazati autonomiju mentalističke psihologije ("psihologije čina") tako da prikaže da je mentalno odvojeno od stvarnog (vanjskog) svijeta. Sam Brentano, koliko ja znam, nikad nije koristio riječ "intencionalnost", niti je koristio termine "intencionalno nepostojanje" i "intencionalno postojanje" da bi govorio o odnosu između uma i stvarnoga svijeta, jer su filozofi počeli koristiti riječ "intencionalnost" nakon Husserla. Husserl, a ne Brentano, je u intencionalnosti mentalnoga vidio da omogućava način razumijevanja toga kako su um i svijet povezani i kako to da u činovima svijesti možemo biti usmjereni na predmet.

Ponekad je ovaj stav iznesen kao pozitivna tvrdnja: tvrdnja da je intencionalnost *primitivni fenomen*, ustvari *onaj fenomen koji povezuje misao i stvar, umove i vanjski svijet*.

U neku ruku, ovaj pozitivni stav slijedi izravno iz negativnoga, ali ovdje imamo iznimku. Iznimka je stari filozofski problem o Jednome i Mnogome. Ako se pretpostavlja da kad god imamo raznovrsne fenomene skupljene pod jednim nazivom, Mora Postojati Nešto Što Je Svima Zajedničko, onda će doista iz toga slijediti da postoji jedinstveni fenomen (i, ako ga nije moguće reducirati, mora biti "primitivan") koji odgovara intencionalnosti.

Kako bismo vidjeli poteškoće, razmotrimo svojstvo "crven". Opažajno, "crvene" stvari sve imaju "nešto zajedničko". No, znanstveno, nemaju, osim ako to nije "stupanj refleksije" – dispozicija selektivnog zračenja i upijanja određenih valnih dužina svjetla. Takva dispozicija – dispozicija da se na stvari utječe na određen način (stvari koje nisu ljudska mentalna stanja) – bila bi nazvana "tercijarnim svojstvom" u sedamnaestom stoljeću. (Sekundarna su svojstva bila dispozicije da se utječe na naš um, a primarna su bila "u samoj stvari" kako ih poimamo.) Ako se ograničimo na nedispozicijska (ili "strukturna") svojstva opisiva u fizikalnoj znanosti, onda ne postoji znanstveno opisivo svojstvo zajedničko svim crvenim stvarima, nikakvo strukturno svojstvo koje čini "crvenost" crvene zvijezde, crvenoga svjetla, crvene jabuke, itd., osim ako nismo voljni smatrati ogroman (možda i neograničen) broj strukturnih svojstava jednim "fizikalno svojstvom". Doduše, na neki način ipak imaju "nešto zajedničko" – nešto nedispozicijsko i nedisjunktivno. U smislu običnog jezičnog termina *crven*, svi su "crveni". Dakako, hoće li netko prihvatiti da ovo *zaista* jest "nešto zajedničko" ovisit će o tome smatra li da je ova zdravorazumska verzija svijeta isto toliko valjana koliko i znanstvena. Filozof koji smatra tako (poput mene) ne mora se odreći tvrdnje da crvene stvari *doista* "imaju nešto zajedničko", ali mora razdvojiti ovo pitanje od pitanja "Imaju li nešto zajedničko što je opisivo nedispozicijskim terminima na razini egzaktnih znanosti?". Stvari mogu imati nešto zajedničko u jednom opisu svijeta, ali ne i u drugom.

Pokušat ću pokazati da ne postoji znanstveno opisivo svojstvo zajedničko svim slučajevima ikojeg konkretnog fenomena intencionalnosti. Ovom tezom želim zaniijekati da postoji znanstveno opisiva "priroda" koju svi slučajevi "reference" općenito, ili "značenja" općenito, ili "intencionalnosti" općenito posjeduju; također želim zaniijekati da postoji znanstveno opisivo svojstvo (ili "priroda") zajedničko svim slučajevima ikojeg određenog fenomena intencionalnosti, primjerice "misleći da je u susjedstvu mnogo mačaka". Ali ovi

ČEMU
8.16/17
OŽUJAK
2009.

se fenomeni ne mogu opisati jednostavno kao pučka psihologija, osim ako se kao pučka psihologija može opisati sama misao da *stvari postoje i da mi o njima mislimo*.

Usporedba intencionalnosti s "crvenim" je, doduše, varava. Bolja usporedba – koju je predložio Wittgenstein³ – jest s terminom "igra". Čak i na svakidašnje-jezičnoj razini čudno je reći da sve igre "imaju nešto zajedničko", to jest da *su igre*. Jer neke igre uključuju pobjede i poraze, druge pak ne; neke se igre igraju radi zabave samih igrača, druge (gladijatorske igre, profesionalne igre) pak ne; neke igre imaju više od jednog igrača, druge pak nemaju, i tako dalje. Isto tako, kada pobliže promotrimo sve slučajeve u kojima bismo rekli da je netko "uputio na" nešto (ili čak sve slučajeve u kojima je netko "uputio na" pojedinu stvar), ne pronalazimo niti *jednu* vezu između riječi i stvari na koju se upućuje.

Ako Wittgenstein kaže da riječ "igra" ne znači neko svojstvo, postoji očita kritika koju bi netko mogao uputiti ovoj tvrdnji. "Hume već razlučuje obično (ili, kako on kaže, "prirodna") značenje riječi poput 'veze' i 'svojstva' od logičkog (ili, kako on kaže, 'filozofskog') značenja tih riječi. Zašto bismo smatrali posebno važnim to što ne postoji svojstvo u svakidašnje-jezičnom značenju termina koje je svim igrama zajedničko? U logičkom smislu riječi, *postoji* svojstvo koje je svim igrama zajedničko, to jest disjunkcija različitih kriterija koje koristimo da bismo nešto nazvali 'igrom'." Ovome Wittgenstein nudi nešto što bi se moglo činiti kao neuvjerljiv odgovor: prikazati "obiteljsku sličnost" predodžbe kao što je "igra" kao disjunkciju egzaktnih predodžaba jest izvrtanje njenog karaktera. Riječi poput "igre" posjeduju neodređenost, fleksibilnost, "otvorenu teksturu" (kako ju je nazvao Waismann), koju niti jedna konačna disjunkcija potpuno konačnih svojstava ne može reproducirati.

Ovo se doima neuvjerljivim, antifilozofskim, jer, napokon, nije li sama nakana racionalne rekonstrukcije da se "ubrtve" naše neodređene zdravorazumske predodžbe? Ne želimo da "racionalna rekonstrukcija" predodžbe dijeli neodređenost sa samom predodžbom prije analize. Ako se prisjetimo da se Wittgenstein zapravo ne zanima za riječi poput "igre", već točnije za riječi poput "referenca", "jezik", "značenje", onda je situacija znatno drukčija. Ovdje, pokušat ću pokazati, fenomen otvorene teksture ide puno dalje od same labavosti konvencionalne uporabe koju nalazimo u slučaju riječi "igra". (U stvari, ide i dalje od same aplikacije *labavosti* u slučaju "igre".) I upravo ta otvorena tekstura reference poražava klasične filozofske slike.

3 Jedna od malo pouzdanih diskusija u ovome često pogrešno protumačenome aspektu Wittgensteinove misli pojavljuje se u *Discussions with Wittgenstein* Rusha Rheesa (New York: Schocken, 1970). Vidi posebice 46 i nadalje.

Ukoliko je to točno, moramo naučiti vidjeti da smo u poziciji koja ne odgovara ni filozofskoj slici intencionalnosti kao fenomena koji bi se trebao reducirati do fizičkih (ili možda računskih) članova, ni slici intencionalnosti kao mita, čak ni slici intencionalnosti kao jednog “fenomena koji se ne da umanjiti”.

Dio je mogla cilja ilustrirati (primjenjujući ga na poseban problem) filozofski stav koji se odriče mnogih tradicionalnih pretpostavki da ono što stvarno jest “ispod” ili “iza” ili “temeljnije od” naših svakodnevnih pojava, koji se odriče pretpostavke o Jednome u Mnogo i koji se također odriče pretpostavke da svaki fenomen ima “konačnu prirodu” o kojoj moramo podnijeti (metafizičko reduktivni) izvještaj. Pritisak mojeg dokaza jest prema tome negativan. Pokazujem da određen način razmišljanja o značenju i prirodi uma vodi u krivome smjeru. Uglavnom nije toliko uzbudljivo čuti da netko kritizira iskušana rješenja nekog problema, nego čuti da objavljuje kako je pronašao rješenje. Ali smatram da možemo naučiti nešto o prirodi značenja i, moguće, nešto o prirodi psihologije tako da vidimo zašto neke zamisli o značenju i njegovu mjestu u umu ne valjaju.

FODOR I CHOMSKY

Da bismo objasnili što ne valja s načinom na koji su filozofi i kognitivni znanstvenici uglavnom pristupaju pitanjima o značenju, bit će potrebno razmotriti nekoliko različitih načina u kojima se standardni pristup manifestirao, nekoliko različitih (makar blisko povezanih) načina razmišljanja. O načinu razmišljanja o kojemu ću prvome govoriti razlaže Jerry Fodor u *The Language of Thought*.⁴ Fodor priznaje da za svoju inspiraciju mnogo duguje radu Noama Chomskog. Ipak, Chomsky se nikad nije predao mogućnosti pronalaska “psihološki stvarnih” entiteta koji posjeduju dovoljno svojstava koje predanalitički dodjeljujemo značenjima da bi osigurao identifikaciju. “Reprezentacije” i “urođene ideje” o kojima Chomsky piše duboke su sintaktičke strukture i sintaktičke univerzalije. Prema tome, Fodorov program nije identičan Chomskyjevu, već je odvažno proširenje istoga.

U svakom slučaju, postoji rašireno očekivanje da će se Chomskyjeve ideje prije ili kasnije *doista* proširiti u područje semantike, očekivanje koje je odgovorno za većinu pozornosti koju njegovim idejama daju francuski neostrukturalisti, američki kognitivni znanstvenici i drugi. Chomsky je poznat po tome što je predložio teoriju po kojoj je gramatika “urođena” u umu. Prema Chomskome

⁴ *The Language of Thought* (New York: Thomas Y. Crowell, 1975).

postoji Univerzalna Gramatika – struktura i sistem kategorija koje su univerzalne i to ne samo zato što su ljudska okruženja u određenim pogledima potpuno nalik već zato što je ta Univerzalna Gramatika ugrađena u osnovnu strukturu samoga uma.⁵ Chomsky nadalje predlaže da ova urođena lingvistička struktura ne karakterizira cijeli um, već način funkcioniranja određenog “modula” u umu, takozvanog “jezičnog organa”.⁶ Čini se da Chomsky poima jezični organ razmjerno “glupim”, neovisnim od opće inteligencije (“ako tako nešto uopće postoji,” rekao bi Chomsky). Ovaj se naglasak na gluposti jezičnog organa čini oštrim zaokretom s ranijeg Chomskova modela uma koji uči svoj izvorni jezik – uz pomoć, dakako, svog znanja o Univerzalnoj Gramatici – *oblikovanjem hipoteza*. Novija djela Chomskog i Fodora prikazuju um kao zbirku automatski funkcionirajućih “modula”⁷ te ova djela naglašavaju obradu “odozdo prema gore” umjesto “od vrha naniže” – to jest automatsku obradu umjesto obrade koja vuče iz opće inteligencije i općih podataka.

Svakako, uzevši da su ključne ideje Chomskova teoretiziranja (1) ideja Lingvističkih Univerzalija, (2) Hipoteza Urođenosti i (3) recentna ideja modularnosti, oblik koji može biti očekivan od čomskijanske teorije semantičke razine razmjerno je jasan (i Fodorova teorija doista uzima taj oblik), čak i ako detalji mogu poprimiti raznolike oblike. Čomskijanska teorija semantičke razine reći će da postoje “semantičke reprezentacije” u umu/mozgu; da su one urođene i univerzalne; i da se svi naši pojmovi daju razgraditi u takve semantičke reprezentacije. Ovu teoriju se nadam pobiti.

Također sam skeptičan što se tiče ideje Univerzalne Gramatike,⁸ ali neću raspravljati o tome u ovome djelu. Chomskyjev rad, posebice njegovo oživljavanje “mentalizma” te njegov govor o univerzalijama u jeziku, privukao je pozornost diljem svijeta, i to ne zato što ljude nevjerojatno zanima gramatika. Ove ideje su uhvatile pozornost ljudi koji nemaju ama baš nikakve veze s tehničkom lingvistikom: lakanovski psihoanalitičari, antropolozi, dječji psiholozi, filozofi svih vrsta. Očito se predviđa da će Chomskyjeva ideja imati ishod koji se ne odnosi samo na to kako usvajamo sintaksu.

Ne bih pokušao pobiti teoriju urođenih semantičkih reprezentacija da ne mislim da se ne može mnogo naučiti iz pitanja koja se iz toga izdižu i odgovora koji se nude te da ne smatram da su oštroumni mislioci koji ističu takve teoriju u

ČEMU
8.16/17
OŽUJAK
2009.

⁵ Vidi, npr., Chomsky *Reflections on Language* (New York: Pantheon, 1975), pogl. 1.

⁶ Chomsky govori o “podsustavu [za jezik] koji ima specifični integrirani karakter i koji je efektivno genetski program za specifični organ” u diskusiji s Piagetom, Pappertom i ostalima tiskanoj u *Language and Learning*, ur. Massimo Piattelli (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1980). Vidi i *Reflections of Language*.

⁷ Ili “informativno zatvoreni input-output uređaj”.

⁸ Vidi pogl. 5 mojeg *Mind, Language and Reality*, vol. 2 mojeg *Philosophical Papers* (Cambridge: Cambridge University Press, 1975).

stisku intelektualne čežnje koju se samu po sebi isplati shvatiti ozbiljno. Čežnja je ta koja je objašnjena dvama činjenicama o recentnom razmišljanju o umu. Jedna činjenica jest robusnost najstarijeg uzorka objašnjavanja naših mentalnih procesa koji postoji: objašnjenje izraženo mnijenjem i htjenjem. Koliko su god jake bile plime bihevizma nikad nismo prestali objašnjavati svoje i tuđe ponašanje pomoću mnijenja i htjenja. Kažemo, "Danas sam otišao u školu jer sam znao da moram držati predavanje", ili "Otišao sam na tržnicu jer sam znao da nemamo više mlijeka, a htio sam mlijeka u kavi."

Bihevizizam je u svojem radikalnom obliku predlagao da nam ovo nije potrebno, jer ono o čemu zapravo pričamo jesu uvjetovane reakcije itd. Možda jest moguće izbjeći govor o mnijenju i htjenju dok se bavimo štakorima u iznimno kontroliranim okolnostima, ali čak i jedan od većih bihevizističkih znanstvenika, Skinner, naišao je na probleme kada je pokušao opisati ljudsko govorno ponašanje pomoću podražaja i reakcija. Ono što je Skinner morao učiniti jest, načelno, proširiti predodžbe podražaja i reakcija tako da (kao što je istaknuo Chomsky u glasovitu osvrtu prije mnogo godina)⁹ postanu prazne. Primjerice, dok je pokušavao analizirati iskaz o Drugom svjetskom ratu, Skinner je naveo rat kao podražaj. Chomsky je istaknuo da jednom kad predodžba podražaja postane toliko široka da je Drugi svjetski rat "podražaj" (a reakcija slijedi dvadeset godina poslije), govor o podražajima i reakcijama postaje tek žargon bez ikakve stvarne kontrole. Dakle, definitivno postoje dobri razlozi da se želi braniti objašnjenje pomoću mnijenja-htjenja.

Druga je činjenica rastuća tendencija da se mozak smatra računalom, a naša psihološka stanja kao softverski vid računala. U istraživanjima koja se temelje na takvome pristupu (u radu na umjetnoj inteligenciji, primjerice) često se pretpostavlja da računalo ima ugrađeni (i prema tome "urođeni") formalizirani jezik koji može koristiti i kao medij reprezentacije i kao medij izračunavanja. (Zamisao o *lingua mentis*, jeziku uma, ustvari je prastara zamisao koja se ponovno pojavila, slično kao i zamisao o Početku Svemira.)

Ako identificiramo *lingua mentis* računala pomoću Chomskyjevih "semantičkih reprezentacija", dolazimo do poznatog prizora: slike uma kao Kriptografa. Um misli svoje misli na mentalnom jeziku, kodira ih u lokalnom prirodnom jeziku i zatim prenosi (recimo, izgovarajući ih naglas) slušatelju. Slušatelj također ima Kriptograf u svojoj glavi, dakako, koji tada kreće dekodirati "poruku". U ovom prizoru prirodni jezik, daleko od toga da je neophodan mišljenju, jest samo sredstvo komuniciranja misli.

ČEMU
8.16/17
OŽUJAK
2009.

⁹ Članak o Skinnerovu *Verbal Behavior, Language* 35 (1955): 26-58.

Zamisao o oživljavanju psihologije mnijenja-htjenja i zamisao o računalnom modelu uma može nekima odgovarati iz mnogo razloga. Ako je Chomsky u pravu, cijela ljudska vrsta ima jedinstvenu prirodu, baš kao što su smatrali mislioci osamnaestoga stoljeća. Chomsky je naglasio ovu vezu s prosvjetiteljstvom i s političkim idealima slobode, jednakosti i bratstva.¹⁰ Ali, na stranu ovo odražavanje, razumljivo je da će program koji spaja psihologiju mnijenja-htjenja i računalno modeliranje privući mnoge mislioce. Želja da se ovo dvoje spoji zahvatila je i mene na dugo vrijeme. To su dominantne antibihevoriističke tendencije i vjerovao sam da bi dobile na snazi kad bi ih se ujedinilo.

Čežnja koja zahvaća Fodora, dakle, kao što je jednoć zahvatila mene,¹¹ jest čežnja da se psihologija mnijenja-htjenja učini "znanstvenom" jednostavno tako da je se izravno identificira pomoću računalne psihologije. Kad sam predložio ovaj program (pod nazivom "funkcionalizam"), mislio sam da je način da ga se ostvari jednostavan: naprosto krenemo od načela da su mnijenja i htjenja "funkcionalna stanja" mozga (tj. značajke definirane računalnim parametrima plus veze s biološki karakteriziranim *inputom* i *outputom*). Na primjer, mogli bismo kao početno načelo postaviti da vjerovanje da mlijeka ima u supermarketu prikazuje jednu od formula¹² u *lingua mentis* čiji je prijevod "ima mlijeka u supermarketu" u posebnom "registru mnijenja". Prikazivanje još jedne formule u "registru htjenja" moglo bi biti *htjenje mlijeka za sutrašnji doručak*. I polazak od ova dva računalna stanja do rezultatnoga, tj. čina odlaska u supermarket i kupovanja mlijeka, mogao bi biti rezultat određenih algoritamskih procedura na tim prikazanim formulama (kao i na drugima). U takvome prizoru, svakidašnjejezična mentalistička psihologija, pučka psihologija, jest gruba aproksimacija idealnome računalnom modelu onoga što se događa u mozgu. *Idealna* psihologija mnijenja-htjenja bila bi istovjetna (dijelu) računalnog opisua onoga što se događa u mozgu. Pretpostavite tako i imate *mentalizam* u njegovu najrecentnijem obliku.

Mentalizam je samo najnoviji oblik uzet od općenitije težnje u povijesti misli, težnje da se smatra da su pojmovi entiteti u mozgu ili umu koje je moguće znanstveno opisati (da su "psihološki stvarni"). I to je u potpunosti ta težnja koja je, dokazat ću, zavedena na krivi put.

¹⁰ Vidi njegov *Problems of Knowledge and Freedom* (New York: Pantheon, 1971).

¹¹ Što me zahvatilo, dakako, bila je ideja o spajanju psihologije mnijenja-htjenja i računalne psihologije; nikad me nije privukla hipoteza urođenosti kao načina za to.

¹² Naravno, urođeni "jezik" mozga, ako postoji, nije doslovno pisan. Vidi "What is Innate and Why", pogl. 14 u *Mind, Language and Reality*.

TRI RAZLOGA ZBOG KOJIH MENTALIZAM NE MOŽE BITI U PRAVU

1. Značenje je holističko

Doktrina nazvana "holizam značenja" nastala je kao reakcija na logički pozitivizam; ponudila je argumente koji će opovrgnuti pokušaje pozitivista da pokažu da se svaki termin koji možemo razumjeti može definirati pomoću ograničene grupe termina ("opservacijski termini"). Argumenti koje spominjem djelo su W. V. Quinea.¹³ Ove je argumente uvelike prihvatio Fodor,¹⁴ ali čini se da on ne cijeni njihovu znakovitost za svoj vlastiti podvig.

Holizam je, prema tome, na prvom mjestu, suprotstavljen pozitivizmu. Pozitivistički pogled na jezik inzistira na tome da sve smislene opisne riječi u našem jeziku moraju imati definicije riječima iz "osnovnog" vokabulara, vokabulara koji se sastoji od riječi koje stoje za predodžbe koje su *epistemološki primitivnije* od, recimo, teoretskih termina znanosti. Omiljeni kandidat pozitivista bio je vokabular koji se sastoji od izraza za osjetila ili, svakako, izraza za ono za što bi trebalo moći biti "opazivo". Ako formuliramo pozitivizam kao tezu o istinosnim uvjetima za rečenice radije nego kao tezu o mogućnosti definiranja termina, mogli bismo reći, kao povijesnu činjenicu, da su pozitivisti početno inzistirali na tome da se značenje rečenice daje (ili bude u mogućnosti da bude dano) pravilom koje određuje u kojima je točno iskustvenim situacijama rečenica obranjiva.

Sad, većina filozofije znanosti dvadesetog stoljeća sastojala se od postepenog odbacivanja ovog stajališta. Sami logički pozitivisti su se premjestili sa zagovaranja na kritiziranje stajališta. U načelu, što se shvatilo (čak i od strane samih pozitivista) jest da se teorije ne mogu testirati rečenicu po rečenicu. Kad bi rečenice od kojih se teorija sastoji imale svoja zasebna neovisna iskustvena značenja ili kad bi činili toliko mnogo odvojenih tvrdnji koje bi mogle biti testirane o tome kakvo će iskustvo biti, onda bismo mogli testirati znanstvenu teoriju tako da testiramo rečenicu 1 i testiramo rečenicu 2 i testiramo rečenicu 3 i tako dalje. Ali ustvari zasebne početne postavke teorije uglavnom nemaju iskustvene posljedice (ili ih imaju samo nekoliko) kada ih promotrimo izolirane od ostalih iskaza u teoriji. Na primjer, Newtonova teorija gravitacije (bez ikojih dodanih iskaza koji određuju granične uvjete) kompatibilna je s bilo

ČEMU
8.16/17
OŽUJAK
2009.

13 "Two Dogmas of Empiricism", prvotno izdane u *Philosophical Review* u siječnju 1951.; ponovno tiskane u Quineovom *From a Logical Point of View* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1961); "Carnap on Logical Truth", prvotno izdano u *The Philosophy of Rudolf Carnap* (La Salle, Ill.: Open Court, 1963); ponovno tiskano u Quineovom *Ways of Paradox* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2d ed. 1976); *Word and Object* (Cambridge, Mass.: MIT Press, 1960).

14 Vidi, npr., njegov *Psychological Explanation* (New York: Random House, 1968) i *The Modularity of Mind* (Cambridge, Mass.: MIT Press, 1983), posebno zadnjih 45 stranica.

kojom orbitom uopće. Mogli bismo čak i pomiriti kvadratne orbite s teorijom gravitacije tako da kažemo "Pa, to znači da u sistemu djeluju negravitacijske sile.". Samo se u prisutnosti velikog skupa iskaza mogu izvesti sve takozvane "konsekvence" iz znanstvene teorije. Kao što Quine kaže, rečenice se susreću s testom iskustva "kao sjedinjeni skup", a ne jedna po jedna. (Otuda i naziv "holizam.")

Isto vrijedi i za svakidašnji jezik. Kad vam netko kaže, primjerice, da je *lopov ušao kroz prozor, a pred prozorom je blatna zemlja*, "zaključiti" ćete da se u *blatu nalaze otisci stopala*. Ali ovo nije logička posljedica navedenih činjenica, jer ste očito iskoristili nenavedenu pomoćnu hipotezu *ako je lopov ušao kroz prozor, hodao je po zemlji da bi došao do prozora*, te također i ostale podatke općih informacija. Ako vaš sugovornik kaže, "Ne, hodao je na štulama", onda nećete očekivati otiske cipela u blatu, već rupe drukčijeg oblika. Ono što ima iskustveno značenje jest sjedinjeni skup iskaza, i to značenje nije jednostavan zbroj iskustvenih značenja pojedinačnih iskaza.

Za razliku od formaliziranog jezika, svakidašnji jezik još više prožima ovaj fenomen onime što se ponekad naziva "nemonotonost" logike svakodnevnog diskursa. U formaliziranom jeziku ako se kaže "Sve ptice lete" i "Nojevi su ptice", može se zaključiti da "Nojevi lete". Ali svakidašnji jezik nije takav. Ako kažem "Sokoli lete", ne želim da slušatelj zaključi da će sokol sa slomljenim krilom letjeti. Ono što očekujemo ovisi o cijeloj mreži mnijenja. Ako jezik opisuje iskustvo, čini to kao mreža, ne rečenicu po rečenicu.

Holizam značenja se također suprotstavlja velikoj težnji da se naglasi *definicija* kao način na koji će se objasniti ili utvrditi značenje riječi, tj. suprotstavlja se znamenitom "Definiraj svoje pojmove!" Ima taj aspekt (koji Quine jako ističe) jer nagovještaj koji odmah proizlazi iz holizma jest taj da se većina pojmova *ne može definirati – ili se barem ne može definirati ako*"definicijom" smatramo nešto što je definitivno zauvijek, nešto što u potpunosti zahvaća značenje pojma.

Zašto holizam to nagoviješta? Jer, kad cijeli skup mnijenja krene k nepokornim iskustvima, "revizija može udariti bilo kamo", kaže Quine. Čak i ako je pojam prvotno uveden u znanost pomoću eksplicitno formulirane definicije, status rezultirajuće istine nije zauvijek privilegiran, kao što bi trebao biti da je pojam samo sinonim za *definiens*.

Primjer iz povijesti fizike mogao bi pomoći da se pojasni ova nadasve važna poenta. Pojam *inercija* je u njutonovskoj fizici definiran kao "masa puta brzina." (Zamislite, ako želite, da je taj pojam izvorno izjednačen s ovim *definiensom* po

zajedničkoj odluci njutonovskih fizičara.) Ubrzo je postalo jasno da je inercija očuvana veličina (kao što je Leibniz već smatrao). Razvojem analize vektora, stereotip inercije kao veličine koja je sačuvana i koja ima skalarnu vrijednost i smjer – smjer kretanja čestice – postao je univerzalan među fizičarima. Ali, prihvaćanjem Einsteinove teorije relativnosti pojavile su se poteškoće.

Einstein nije osporavao ideju da predmeti imaju inerciju, niti da je sačuvana, niti da je u smjeru kretanja čestice. Ali pokazao je da bi princip posebne relativnosti bio prekršen kad bi inercija iznosila točno masu puta brzinu.

Što učiniti? Einstein je proučio slučaj “biljarskih kugli” (čestica u elastičnom sudaru). S obzirom na to da njutonovska fizika “funkcionira”, njihova inercija mora biti izrečena formulom “masa puta brzina” skoro točno, barem dok su brzine “nerelativističke” (male s obzirom na c , brzinu svjetlosti). Može li postojati veličina sa sljedećim svojstvima: (1) sačuvana je u elastičnim sudarima, (2) sve je bliže “masi puta brzini” što se brzina smanjuje i (3) njezin je smjer smjer kretanja čestice? Einstein je pokazao da zaista postoji takva veličina, i on je (kao i svi ostali) zaključio da je ta veličina upravo ono što inercija zaista jest. Iskaz da je inercija točno jednaka masi puta brzini je revidiran. Ali ovaj iskaz je prvotno bio “definicija”! I bilo je mudro revidirati ga; jer zašto ne bi iskaz da je inercija sačuvana imao isto toliko pravo biti očuvan koliko i iskaz “inercija je masa puta brzina” ako je otkriven konflikt?

Filozof tradicionalnih sklonosti mogao bi odgovoriti na ovo zadnje pitanje ovako: “Zato što ‘Inercija je masa puta brzina’ daje samo značenje riječi ‘inercija.’ Ne možete revidirati analitičku istinu.” Ali takav filozof nameće komplet kategorija – ideju o fiksnim definicijama pojmova i analitičkim istinama – koje ništa ne znače pravom znanstvenom radu. Doslovno, on postupa s greškom povijesti – što i jest način na koji se pojam pojavio u znanosti – kao da je odredila buduće izbore koje znanstvenici smiju birati. Kao što Quine kaže, *istina utvrđena sporazumom nije trajno obilježje rečenica*. Kada iskazi u našoj mreži mnijenja moraju biti izmijenjeni, moramo učiniti kompromise; a konzultirajući tradicionalne “definicije” pojmova ne možemo utvrditi koji je najbolji kompromis u danom kontekstu.

Još jedan tradicionalni potez bio bi da kažemo “Pa, znanstvenici su odlučili promijeniti značenje ‘inercije.’” Ako ovo obuhvaća promjenu u istinitosnoj vrijednosti koju znanstvenici dodjeljuju rečenici “Inercija je masa puta brzina” nakon prihvaćanja relativnosti, onda mora slijediti da sad govorimo o drukčijoj fizikalnoj veličini. Ali ne, i dalje pričamo o istoj dobroj staroj inerciji – veličini koje je sačuvana u elastičnim sudarima. Na tu se fizikalnu veličinu “inercija”

ČEMU
8.16/17
OŽUJAK
2009.

uvijek odnosila, i ni na što drugo. I ispostavilo se da ta veličina, *sama inercija*, nije baš točno masa puta brzina.

Ako se ovo doima čudnim, to je zato što nismo navikli shvaćati značenja povijesnim entitetima kao što shvaćamo osobe ili narode kao povijesne entitete. Ja, Hilary Putnam, sam imao kovrčavu plavu kosu kad sam bio malen. Nisam znao engleski, već samo francuski. Svoje ime nisam doživljavao kao "Hilary Putnam", već kao "Hilaire Poot-nomm". Sada imam prorijeđenu sijedu kosu, koja nije ni najmanje kovrčava, govorim engleski više nego francuski i nazivam se "Hilary Putnam". Ali ipak sam ista osoba. Postoje postupci koji nam pomažu da odlučimo postoji li dovoljno kontinuiteta tijekom promjena kako bismo opravdano rekli da ista osoba i dalje postoji. Na isti način tretiramo "inerciju" kao da se odnosi na istu veličinu na koju se oduvijek odnosila, i postoje postupci koji nam pomažu odlučiti postoji li dovoljno kontinuiteta tijekom promjena kako bismo to i opravdali. Značenja imaju identitet u vremenu, ali ne i srž.

2. Značenje je djelomice normativna namjera

Pokazao sam već¹⁵ da se pojmovi bivanja opravdanim, garantiranim ili razumnim mnijenjem ne mogu svesti na fizikalističke pojmove. Neki će se dokazi pojaviti u kasnijim poglavljima ove knjige. Čak i kad bismo mogli dati reduktivnu analizu pojma bivanja opravdanim mnijenjem, recimo, poistovjećujući "bivanje opravdanim" s "bivanjem ishodom te i te metode" ili tog i tog algoritma ili tog i tog računalnog programa, taj bi algoritam morao biti isto toliko složen koliko i opis "opće inteligencije" idealnog induktivnog suca. Vidjeli smo iz naše kratke rasprave o značenjskom holizmu da testiranje znanstvene teorije nije nešto što se može obaviti samo provjeravajući radne definicije svih naziva i testirajući jednu po jednu rečenice od kojih se sastoji teorija. Umjesto toga uključuje vrlo neopipljive stvari, poput procjenjivana jednostavnosti (koja sama po sebi nije zaseban faktor, već više toga u više različitih situacija) i vaganje jednostavnosti s našom željom za uspješnim predviđanjem i također s našom željom da se sačuva određeni dio prošle doktrine. Uključuje i bivanje vještim da se pronade "pravi" kompromis između takvih vrijednosti. Sposobnost da se provedu ove procjene i kompromisi jest ono što Fodor naziva "općom inteligencijom" i ne očekuje da će se opća inteligencija opisivati pomoću "modula" niti u bliskoj budućnosti niti ikad. Opisivanje prirode opće inteligencije je, po Fodoru, beznadan problem i cijela namjera Fodorove "hipoteze modularnosti" jest

¹⁵ *Reason, Truth and History* (Cambridge: Cambridge University Press, 1981); nekoliko radova u *Realism and Reason*, vol. 3 mojih *Philosophical Papers* (Cambridge, Cambridge University Press, 1983). Vidi također moje "Reflexive Reflections", *Erkenntnis* 22 (1985).

odvojiti problem razumijevanja “jezičnog organa” od problema razumijevanja opće inteligencije.

Sada bih htio spomenuti da su ideje sakupljene pod poglavljem “značenje” (ili “intencionalnost”), primjerice prilično važni pojmovi “isto značenje” i “ista referenca”, isto toliko složene koliko i ideje sakupljene pod poglavljem “opća inteligencija”. Ne želim tvrditi da je *uvijek* potrebno mnogo inteligencije da bi se znalo da dva pojma imaju isto značenje ili istu referencu. Ali postoji mnogo slučajeva koji ne zahtijevaju mnogo inteligencije da se riješi problem induktivnim ili deduktivnim rezoniranjem. Odrediti intrinzičnu složenost zadatka znači pitati se *koliko težak može biti u najtežem slučaju?*

Dakle, teorija sinonimije bila bi teorija koja odlučuje o pitanjima interpretacije. Razmotrite, doduše, koliko suptilna pitanja interpretacije mogu biti, čak i kad se bavimo tekstovima koji nisu posebice “književni”. Činjenica da su znanstvenici koji su koristili riječ “inercija” koristili tu riječ kao ime za sačuvanu veličinu prije nego za sinonim za “masa puta brzina” (čak i ako su to zvali “definicijom inercije”), već je spomenuta. Još je jedan primjer naše znanje o činjenici da kad je Bohr iskoristio riječ “elektron” 1934., pričao je o istim česticama koje je nazivao “elektronima” 1900. Ovo nismo utvrdili uspoređujući *teorije i opise* elektrona koje je Bohr dao u dva različita vremena i vidjevši da su iste, jer nisu. Teorija iz 1900. navodi da se elektroni kreću oko jezgre kao što se planeti kreću oko sunca, tj., elektroni imaju putanje, dok teorija iz 1934. (koja je, u biti, današnja kvantna teorija) navodi da elektron nikad nema putanju – u stvari, nikad nema poziciju i inerciju u isto vrijeme. Fizičar bi pak mogao opisati razvoj potonje teorije iz prethodne ovako: u devetnaestom stoljeću otkrili smo da elektroni imaju određen omjer mase i naboja dok odbijaju elektronske zrake u magnetskom polju; poslije smo otkrili u još jednom eksperimentu što je naboj elektrona (i prema tome koja mora biti vrijednost mase elektrona); otkrili smo da je električna struja tok elektrona; otkrili smo da se svaki atom vodika sastoji od jednog elektrona i jednog protona; neko vrijeme smo mislili da elektroni imaju putanje, ali smo zatim otkrili princip komplementarnosti; i tako dalje. Ukratko, on bi ispričao priču kao priču uzastopnih promjena u mnijenju o istim predmetima, ne kao priču uzastopnih “promjena značenja”. I ista je vrsta “opće inteligencije” uključena u njegovu odluku da tretira sva ova spominjanja “elektrona” kao sinonimna kao što je i uključena u njegovu odluku da tretira kasnija istraživanja u priči kao ekstenzije prijašnjih; takva vrsta odluke igra centralnu ulogu u evaluaciji teorije. Ustvari, tretiranje “elektrona” tako da očuva barem svoju *referencu* tijekom ovih svih promjena i tretiranje

ČEMU
8.16/17
OŽUJAK
2009.

Bohrove teorije iz 1934. kao autentičnu nasljednicu njegove teorije iz 1900. su u stvarnosti ista odluka: odluka opisana jednom kao odluka o značenju ili referenci pojma i jednom kao odluka o bliskim odnosima istraživanja.

Ova odluka pokazuje ono što je nazvano "milosrđem" ili "iskazivanjem povjerenja" u interpretaciji.¹⁶ Kada interpretiramo Bohra 1900. g. dok govori o onome što *mi* zovemo "elektronima", tada činimo barem neke od njegovih mnijenja iz 1900. "istinitima", dok bi interpretiranje tako da kažemo da govori o nepostojećim predmetima bilo odbacivanje svih njegovih mnijenja iz 1900. kao potpuno netočnih. I, dakako, Bohr iz 1934. pružao je *isti* "milosrdni" stav sebi iz 1900. kao i *mi* (te je zato nastavio koristiti riječ "elektron" u svim tim radovima).

Sva interpretacija ovisi o milosrđu, jer uvijek moramo ne uzeti u obzir barem neke razlike u mnijenju dok interpretiramo. Primjerice, pretpostavimo da čitamo roman napisan prije dvjesto godina na engleskome i naiđemo na imenicu "plant". U normalnom kontekstu ne oklijevamo poistovjetiti ovaj "plant" sa suvremenim engleskim "plant"; ipak, čineći tako, ignoriramo veliki broj razlika u mnijenju. Primjerice, *mi* vjerujemo da biljke sadrže klorofil, *mi* znamo za fotosintezu i kruženje kisika i ugljikovog dioksida i tako dalje. Ove su stvari centralne našem trenutnom poimanju biljke. Sve je ovo bilo nepoznato prije dvije stotine godina. Ipak (ukoliko nismo filozofi ili filozofiji skloni povjesničari znanosti) ne kažemo da su ljudi prije dvije stotine godina "živjeli u drugome svijetu" ili da su njihova poimanja bila "nesrazmjerna" s poimanjima koja *mi* imamo sada,¹⁷ što bi, kad bi se shvatilo doslovno, impliciralo da *mi* ne možemo interpretirati obično pismo koje je bilo tko napisao prije dvije stotine godina. Ukratko, tretiramo pojam "plant" kao da ima identitet tijekom vremena, ali ne i srž, i tretiramo pojam *elektron* kao da ima identitet tijekom vremena, ali ne i srž.

Ali opet, ne interpretiramo uvijek riječi tako da *maksimiziramo* broj istinitih mnijenja koje je govornik mogao imati ako je interpretacija bila točna, suprotno gruboj verziji ideje "milosrđa u interpretaciji". Ovdje je protuprimjer ovoj gruboj verziji: veliki metalurg Cyril Stanley Smith *mi* je jednom predložio (iz šale, ali s ozbiljnom poentom) da zaista postoji nešto poput *flogistona* (tvari za koju se pretpostavljalo, prije nego je otkrivena uloga kisika, da izaziva gorenje *napuštajući* goreću tvar i postepeno zasićujući – ili "flogistirajući" – zrak). Flogiston, predložio je Smith, jest *valentni elektron*. Što ovo čini šalom

¹⁶ Vidi pogl. 13 mojeg *Mind, Language and Reality*.

¹⁷ Naravno, referiram na relativističke stavove Thomasa Kuhna, čiji je *The Structure of Scientific Revolutions* (2d ed., enlarged, Chicago: University of Chicago Press, 1983) postao klasik.

jest, kao što i Smith jako dobro zna, to da mi ne govorimo onako kako je on “predložio” da bismo trebali; nismo spremni reći “Teoretičari flogistona su govorili o valentnim elektronima, ali su krivo protumačili neka svojstva.” To bi bilo pretjerano “milosrđe”. To što znamo da je jedno razumno milosrđe, dok je drugo pretjerano, izlaže našu potpunu moć shvaćanja, bio kontekst interpretacija ili “stvarni život”. Ne postoji nada za teoriju istosti značenja ili reference koja se odnosi na tako teške slučajeve i koja je neovisna od naše procjene “opće inteligencije”.

Ono što ovisi o ovim teškim odlukama izuzetno nam je važno. Važno nam je ako čitamo roman, jer da odlučimo tretirati riječi u romanu kao *strane* (“neizmjerive”), potpuno bismo izmijenili svoj odnos prema književnom djelu. I važno nam je ako pokušavamo razumjeti povijest znanosti jer će naša interpretacija znanstvenikovih riječi igrati veliku ulogu u našem viđenju toga je li znanstvenik bio uspješan ili nije, je li bio racionalan ili nije. Ovako je odlučivanje hoćemo li interpretirati nekoga na ovaj ili onaj način blisko povezano s normativnim sudovima.

Ako razmislimo o ulozi koju igra nepromjenjivost značenja u logici,¹⁸ možda se neće činiti toliko iznenađujućim da ona ima normativnu dimenziju. U logici, *ekvivokacija*, tj. korištenje pojma u jednom smislu u jednom dijelu suda i u drugom smislu u nekom drugom dijelu istoga suda, jest greška neovisno o tome je li sud induktivan ili deduktivan. Ali ovaj “smisao” ili “značenje” (Fodorov “sadržaj”) ne može igrati ovu ulogu u kritici ako ih međusobno ne interpretiramo tako da “značenja” budu sačuvana uobičajenim postupcima učvršćivanja i opravdavanja mnijenja. Kada bismo prihvatili prijedloge značenja operacionista ili pozitivista, prema kojima preinaka znanstvene teorije baš uvijek stvara “promjenu značenja” teorijskih pojmova, onda bismo morali reći da svaki znanstvenik koji preinačuje postojeću teoriju kako bi riješio problem koji netko postavlja, čini grešku *ekvivokacije*. Bez sumnje, brzo bismo uveli – ili možda *ponovno* uveli – tradicionalnu “promjenu značenja” da bismo mogli razlikovati slučajeve u kojima je znanstvenik učinio stvarnu “grešku ekvivokacije” pri odgovaranju na pitanje od slučaja u kojima je samo u pikvikijanskom smislu došlo do “promjene značenja” između prvotnog postavljanja pitanja i davanja odgovora.

Ukratko, neophodno je za ulogu koje igraju takve stvari poput “ekvivokacije” – pretpostavljeno *epistemičkom* ulogom koju takve stvari imaju – da ih

¹⁸ U metateoriji uobičajene “ekstenzijske” logike – propozicijski račun, teorija kvantifikacije, teorije skupova – ne treba nam, doista, nepromjenjivost *smisla*, većina autora kaže, ali pojam ekstenzijske semantike – denotacije ili reference – igraju jasnu ulogu u svim postupcima. Dokazat ću u sljedećem poglavlju da bilo koja teorija nepromjenjivosti “smisla” mora pretpostaviti teoriju nepromjenjivosti reference.

međusobno interpretiramo tako da je “značenje” riječi uvijek isto (da je tretirano kao isto) tijekom normalnih postupaka učvršćivanja i opravdavanja mnijenja. (Tako je zbog toga što praksa interpretacije duguje odanost ograničenju da se nepromjenjivost i razlika u značenju ne mogu podudarati s prisutnošću i odsutnošću ikakvog lokalnog računalnog odnosa među našim “mentalnim prikazima”. Kao što prikazuje prethodni primjer, računalni odnosi koji se podudaraju sa sinonimijom ne bi mogli biti “modularni” u Fodorovu smislu, to jest ne bi mogli biti psihološki osnovniji od “opće inteligencije”.)

3. *Naša poimanja ovise o našem fizičkom i društvenom okruženju na način koji evolucija (koja je za naše mozgove završila prije 30 000 godina) nije mogla predvidjeti*

Da bi nam dala urođenu zalihu pojmova kao što su *karburator, birokrat, kvantni potencijal* itd., kao što zahtjeva Fodorova verzija hipoteze urođenosti, evolucija je morala moći predvidjeti sve mogućnosti budućih fizičkih i društvenih okruženja. Očito nije pa to nije mogla ni učiniti.

ČEMU
8.16/17
OŽUJAK
2009.

VEZE IZMEĐU 1, 2 I 3

Mentalisti koji slijede Fodora predani su ideji da postoji urođena zalihu semantičkih prikaza pomoću kojih svi naši pojmovi mogu biti eksplicitno definirani. Točka 3 postavlja očitu poteškoću: *Kako bi pojmovi poput “karburatora” uopće mogli biti urođeni?* Primitivni narodi koji se nisu susreli s motorom s unutarnjim sagorijevanjem nisu imali poteškoća u usvajanju takvih pojmova. Prema Fodoru ovo znači da je njihov “jezik misli” sadržavao pojam “karburatora” *prije nego što su usvojili riječ za taj pojam*, iako ništa u povijesti njihove evolucije nije moglo objasniti kako se taj pojam “tamo našao”.

Mentalist (poput mene nekad) koji nije od MIT sorte mogao bi, naravno, povjerovati “računalnoj psihologiji” bez prihvatanja hipoteze urođenosti. Ali i dalje bi bio suočen s ozbiljnim poteškoćama. Dio je same ideje računalne psihologije da svi prikazi moraju biti opisani sintaktički ili procesno, ili kombinacijom sintaktičkih i procesnih svojstava. Istovremeno, veliki dio dokaza za holizam značenja jest da promjene u “procedurama” zajednice za korištenje leksičkog predmeta obično *ne* znače promjenu značenja tog predmeta.

Ako je naše mišljenje krajnje provedeno unutarnjim jezikom misli (ne urođenim), isto bi vrijedilo za predmete u *lingua mentis* koji odgovaraju riječima u

javnom jeziku koje smo koristili kao primjere ("inercija", "elektron", "plant" itd.). Nadalje, ako *lingua mentis* nije urođen, onda će se mentalni prikaz koji odgovara danom predmetu razlikovati, barem u sintaktičkom pogledu. Nijemci neće samo koristiti različitu riječ za *plant* od govornika engleskog; također će koristiti i drugu "mentalnu riječ" ako mentalni vokabular nije urođen. Riječi u *lingua mentis* različitih govornika koje imaju različite sintaktičke "oblike" (takoreći različito se pišu) i različite "postupke" koji se s njima vežu zapravo bi mogle imati jednako značenje i denotaciju. (Ako samo prenamijenimo zvučno "značenje" tako da bilo koja razlika u postupcima koje jedan govornik veže uz riječ "mačka" i postupcima koje drugi govornik veže uz riječ "mačka" znači promjenu "značenja" riječi, onda nećemo imati teoriju značenja, već potpunu promjenu teme.) Nadalje, ako se semantički prikazi u mozgu razvijaju iz iskustva, baš kao riječi u javnom jeziku, umjesto da su stvoreni iz prirođenog kompleta semantičkih osnova, nema razloga misliti da danom prikazu (sintaktički opisanom) neće biti dana *različita* značenja od različitih grupa ljudskih bića. (To jest "različita značenja" prema kriterijima koje koristi dobar interpretator.) Riječ u *lingua mentis* mogla bi, takoreći, imati jedno značenje govornicima francuskog i drugo značenje govornicima engleskog, baš kao što pisana riječ ponekad ima jedno značenje u francuskom i drugo u engleskom. "Prevođenje" našeg javnog jeziku u *lingua mentis* neće riješiti problem pojmovnog sadržaja, već će ga samo premjestiti iz jednog jezika u drugi. Sada se više neću baviti ovim problemima, ali oni će se opet pojaviti u nadolazećim poglavljima. Postoje veze između 1, 2 i 3 koje je važno vidjeti. Dokaz protiv pozitivizma i protiv mogućnosti definiranja svih naših pojmova nekom osnovnom zalihom "epistemološki osnovnih poimanja" sažet je pod točkom 1. Srce dokaza bilo je da bi usvajanje pojma "značenja" prema kojem uobičajena znanstvena otkrića (otkriće da je voda H₂O, da inercija nije točan umnožak mase i brzine, da se elektroni ponašaju prema principu komplementarnosti ili da biljke sadrže klorofil i obavljaju fotosintezu) *mijenjaju značenje* važnih pojmova prekršilo princip spomenut pod točkom 2, princip da se značenja moraju tretirati istima tijekom uobičajenih procesa učvršćivanja i opravdavanja mnijenja. Reći da smo promijenili značenje riječi "voda" kada smo odlučili da je voda H₂O ne bi se samo protivilo našem osjećaju za sinonimiju; prekršilo bi ovaj princip interpretacije, koji je središnji epistemičkoj funkciji pojma "mijenjanja značenja".

Nadalje, postoji veza između točaka 1 i 3: da su raniji stavovi logičkih pozitivista bili točni (tj. da je točka 1 kriva), onda nam evolucija ne bi morala

dati takve malo vjerojatne “urođene” pojmove poput *karburatora* ili *pozitivnog naboja*, čak i da je hipoteza urođenosti u pravu; samo bi nam trebala dati zalihu osnovnih poimanja (opservacijskih termina) pomoću kojih bismo ih mogli definirati. Ali (kao što Fodor prepoznaje) naši se pojmovi ne mogu definirati pomoću kompleta termina mnogo manjeg i biološki mnogo manjeg od cijelog leksika. Ukratko, istinitost holizma značenja blokira jedini put zadovoljavanju prigovora 3 koji ima biološkog smisla.¹⁹ (U *Language of Thought* Fodor ne pokušava odgovoriti na prigovor 3; umjesto toga se jednostavno divi činjenici da svi ovi malo vjerojatni pojmovi moraju biti urođeni – s obzirom na to da, prema njegovoj teoriji, činjenice tako zahtijevaju.) Ukratko, sofisticirani mentalizam MIT sorte nije blokiran nijednom od ovih točaka zasebno, već time što se točke 1, 2 i 3 nadopunjuju.

Ustvari, pravi razlog počivanja naše diskusije o računalnim (i fizikalističkim) teorijama značenja razmatranjem teorije u *Language of Thought* bio je prikazati način na koji će se teorije vrlo vjerojatno ogriješiti o holizam značenja i raznorazne “principe milosrđa” (posebice o princip da su značenja sačuvana tijekom normalnog učvršćivanja mnijenja). Ne smatram da fodoristi i čomskijanci čine većinu među kognitivnim znanstvenicima ili filozofima koji favoriziraju računalne i fizikalističke teorije značenja, ali argumenti koje sam iznio protiv Fodora, pogotovo oni bazirani na holizmu značenja i na maksimu interpretacije da se značenja ne mijenjaju tijekom uobičajenih postupaka učvršćivanja i opravdavanja mnijenja, ponovno će se pojaviti kada budemo razmatrali teorije koje nisu predane Chomskyjevoj hipotezi urođenosti.

U nadolazećim poglavljima bit će govora o ostalim problemima o kojima ćemo također morati diskutirati. Kako bismo predstavili neke od ovih problema, moramo sad razmotriti važan aspekt značenja koji sam dosad namjerno izostavio iz ove diskusije. To je način na koji je značenje “interaktivno”, to jest način na koji ono ovisi ne samo o onome što je u našim glavama već i o onome što je u našoj okolini i o tome kako međudjelujemo s tom okolinom. To će biti

¹⁹ Zanimljivu obranu protiv ovog prigovora postavio je Massimo Piattelli-Palmarini u “The Rise of Selective Theories: A Case Study and Some Lessons from Immunology”, pogl. 6 u *Language Learning and Concept Acquisition: Foundational Issues*, ur. William Demopoulos i Ausonio Marras (Norwood, N.J.: Ablex, 1986). Piattelli ističe da kad je Niels Kai Jerne prvi put predložio da tijelo stvara antitijela u *svim mogućim konfiguracijama* (1955.) bilo mnogo uštezanja da se tome povjeruje. No ova je hipoteza kasnije potvrđena. “Niels Jerne pretpostavlja stvarnu prisutnost ‘unutarnje slike’ *bilo kojeg mogućeg molekularnog modela* u svakom organizmu (str. 127). “Teško je pronaći dokaze da slučaj mora biti jednostavniji što se tiče kognitivnoga.” (str. 129).

Nisam, doduše, sklon prihvaćanju ovog intrigantnog prijedloga. Pretpostavimo da netko napiše “kratku priču” (ili možda nacrt za kratku priču) tako da je na svakom od 200 mjesta opcija poduzimanja dva različita čina. Svaka priča stvorena nacrtom mogla bi biti duga najviše dvije ili tri stranice – dovoljno kratka da je može zapamtiti ljudsko biće. Ali ukupan je broj stvorenih kratkih priča stvorenih nacrtom prevelik – veći od broja osnovnih čestica u svemiru – da bi sve kratke priče bile pojedinačno bilo gdje zapisane. Postoji ogromna razlika u važnosti količine “sadržaja” koji ljudsko biće može naučiti i broja antitijela u ljudskom krvotoku. (Broj antitijela u ljudskom krvotoku je u svakom slučaju manji od 10^{17} .) Da budemo sigurni, “pojmovi” nisu kratke priče. Ali često nastaju iz teorija, i (slično tome) broj mogućih teorija (i, pretpostavljam, tipova teorija) – čak i teorija koje su relativno “kratke” – uključuje eksponencijalnu eksploziju koja čini pretpostavku da je evolucija istrošila sve mogućnosti unaprijed znatno nevjerojatnom.

PUTNAM - ZNAČENJE I MENTALIZAM

tema sljedećeg poglavlja.

ČEMU
8.16/17
OŽUJAK
2009.

155

